

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 332.122:339.137.2

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНУ»

В.О. Онищенко, доктор економічних наук. В.В. Ржепішевська.
Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка.

Вступ. Економічна поведінка будь-якого регіону, а також господарчих суб'єктів усіх форм власності, сьогодні розглядається через призму підвищення регіональної конкурентоспроможності шляхом збереження і використання наявних, а також створення і реалізації нових конкурентних переваг. Як наслідок, з метою створення регіональних умов, що найбільш сприяють веденню бізнесу, за останні роки конкурентоспроможність регіонів розглядається як ключова складова розвитку регіональної економіки і є відправним пунктом для більшості стратегій і планів розвитку.

Розуміння сутності конкурентоспроможності регіону й оволодіння методами її зміцнення стає все більш актуальним для регіональних органів державної влади. Необхідно зрозуміти, опанувати й уміти використати в управлінні ключові терміни конкурентоспроможності регіонів, моделі й показники її оцінки, вибирати напрями підвищення конкурентної сили в умовах конкретних регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукова економічна думка накопичила багатий досвід теоретичних досліджень по регулюванню конкурентоспроможності. Її вивченню присвячені роботи таких класиків, як А. Сміт, Ф. Хайєк, П. Самуельсон, Д. Рікардо, А. Маршал, Дж. С. Мілля [1-6], які досліджували механізм конкуренції та процес формування конкурентних переваг суб'єктів господарювання у зв'язку з умовами локалізації. Але дані теоретичні положення потребують адаптації до сучасних умов формування конкурентоспроможності регіонів.

Метою статті є узагальнення та поглиблення теоретичних засад визначення конкурентоспроможності регіонів через аналіз підходів до трактування даної категорії та їх систематизацію.

Виклад основного матеріалу. Виділення регіонів в економічній науці, в першу чергу, має значення для регулювання й управління соціально-економічними процесами, об'єктами і явищами. В нашому випадку йдеться про управління конкурентоспроможністю. Ми розглядаємо регіон не тільки як сукупність природних, людських, фінансових, виробничих ресурсів, але і як суб'єкт соці-

© Онищенко В.О., 2010.

© Ржепішевська В.В., 2010.

ально-економічних відносин, здатний до самоврядування, що дозволяє говорити про управління конкурентоспроможністю на рівні регіону.

Аналізу механізмів конкуренції регіонів і реалізації конкурентоспроможності присвячені дослідження Л.Л. Антонюк [7]. Потенціал регіону реалізується в результаті функціонування регіонального ринку, який повинен втягувати у відтворювальний процес усі наявні в регіоні ресурси й ефективно їх використовувати.

Конкурентоспроможність території розглядається у зарубіжній літературі як одна з найважливіших тем у регіональній економіці. Разом з тим деякі дослідники вважають, що конкурентоспроможність – це тільки „атрибут компаній”, припускаючи вторинність конкурентоспроможності регіонів від конкурентоспроможності підприємств. Такий підхід до пояснення конкурентоспроможності можна умовно назвати „продуктовим”. На думку Р. Кругмана [8, с. 74], саме поняття конкурентоспроможності регіонів негативне і приводить до протекціонізму, оскільки мається на увазі, що одні регіони розвиваються за рахунок інших. Він вважає, що конкурентоспроможність регіонів є не що інше, як конкурентоспроможність фірм, розташованих на їх території. Фірми конкурують за споживача на ринку товарів та послуг. З ним погоджуються І.П. Богомолова, С.В. Хохлов [9, с. 114]. Вони пишуть, що „поняття конкурентоспроможності, яке має визначений економічний зміст по відношенню до товару або фірми, позбавлене аналогічної суворості щодо національного господарства країни”.

Р.А. Фатхутдінов характеризує конкурентоспроможність регіону як потенційну можливість займати і розширювати відповідний сегмент на міжрегіональному і світовому ринку товарів і послуг [10, с. 84].

Показниками конкурентоспроможності продукції є відносна характеристика здатності продукції задовольняти вимогам конкретного ринку в порівнянні з продукцією конкурентів, показники надійності, якості, рівень прибутку підприємства тощо. Припускаючи, що конкурентоспроможність товарів і послуг є ключовим фактором якості життя, аналіз якості життя на даній території узгоджується з показниками конкурентоспроможності товарів і послуг. При цьому поняття «якості життя» містить у собі, відповідно до визначення ЮНЕСКО, здоров'я; освіту; раціональне (адекватне) харчування; стабільне, екологічно чисте навколишнє середовище, включаючи житло; безпеку; охорону здоров'я; участь у житті суспільства, створенні необхідних послуг для розвитку суспільства, тощо [10, с. 146].

Згідно з прямою протилежною точкою зору [11, с. 74], конкурентоспроможність фірм є окремим

випадком конкурентоспроможності регіонів. Такий підхід умовно можна назвати «регіоналістичним». Країни і регіони конкурують один з одним за фактори виробництва на відповідних ринках, у той час як фірми конкурують за частки на ринку. Конкурентоспроможні регіони створюють такі умови для виробництва, що характеризуються високою стабільністю і забезпечують залучення висококваліфікованих трудових ресурсів, інноваційних підприємств і виробничого капіталу. Оптимальне сполучення цих трьох факторів забезпечує конкурентоспроможність регіону.

Існує точка зору на співвідношення конкурентоспроможностей регіонів і фірм [12], яку можна умовно назвати „нейтральною”. Автори вважають, що використання поняття конкурентоспроможності регіонів правомірне, оскільки дозволяє співставляти рівень економічного розвитку і розподілу ресурсів між ними. Конкурентоспроможність розглядається як міра розподілу ресурсів між регіонами.

За визначенням М.В. Жука [13, с. 232], конкурентоспроможність регіону необхідно розглядати як особливості регіонального становища, пов'язані з постійним сприянням підвищенню регіонального виробництва продукції і поліпшення її якості з метою успішного її просування за межі регіону і держави, досягнення конкурентних переваг.

І. Бегг розглядає термін «конкурентоспроможність регіону» з двох позицій: по-перше, з оцінки рівня розвитку економіки регіону; по-друге, у порівнянні з іншими територіями. На його думку, конкурентоспроможність території полягає у захисті ним своєї частки ринку. Досягнення відповідного рівня конкурентоспроможності території вимагає створення необхідних локалізованих умов і сприяння підвищенню конкурентоспроможності підприємств [14].

Конкурентоспроможність можна розглядати і як синонім привабливості території, привабливе місце розміщення різних видів діяльності. При цьому регіон повинен бути привабливим не лише для підприємств, а й для населення. На думку А.З. Селезньова, конкурентоспроможність території – це обумовлене економічними, соціальними, політичними та іншими чинниками місце територіальних систем та їх виробників на внутрішньому і зовнішньому ринках [15, с. 12].

Європейський експерт Д. Сепік відзначає, що конкурентоспроможність на рівні регіону визначити значно складніше, ніж на рівні підприємства [16]. По-перше, тому, що конкурентоспроможність на рівні регіону, як правило, розглядається в рамках макроконцепції, а не як специфічно регіональне питання. По-друге, тому, що відсутній широкий

консенсус щодо конкурентоспроможності на макrorівні. По-третє, тому, що саме визначення конкурентоспроможності еволюціонує в часі.

Поняття конкурентоспроможності регіону розглядають й інші сучасні вітчизняні науковці [17-22], але його різнонаправленість ускладнює як розуміння сутності, так і застосування у практичній діяльності.

Наведені підходи до визначення конкурентоспроможності регіону дозволяють виділити наступні критерії, що лежать в основі даної категорії:

- забезпечення належної якості життя населення регіону;
- створення інвестиційної привабливості регіону;
- конкурентоспроможні продукція і підприємства регіону;
- місце регіону на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Конкурентоспроможність регіону формують конкурентні переваги – ексклюзивна цінність, якою володіє регіон і яка дає йому перевагу над іншими регіонами-конкурентами. У рамках виявлених причинно-наслідкових залежностей значний вплив здійснює зворотній зв'язок: регіональну конкурентоспроможність можна визначити як здатність регіону створювати й розвивати свої конкурентні переваги.

Теорія конкурентних переваг А. Сміта і Д. Рікардо, які розробили теорію абсолютних і порівняльних переваг, діє і по відношенню до сучасних регіонів України: абсолютні переваги регіонів складаються з природних умов – географічних, природно-кліматичних, демографічних. Відносні ж обумовлені виробничим потенціалом кожного регіону, що дозволяє реалізовувати стратегії зниження витрат.

Однак для успіху в конкурентній боротьбі тільки перерахованих факторів регіонам явно недостатньо. Від вихідного набору ресурсів, наявного в регіоні, конкурентоспроможність залежить тільки на початкових стадіях свого формування. Далі ж необхідно вдосконалювати наявні переваги: поліпшувати інфраструктуру, підвищувати рівень освіти, розвивати інформаційну базу. І в цьому вирішальну роль повинні відігравати регіональні органи державної влади та управління.

Тому, на наш погляд, конкурентоспроможність регіону необхідно розглядати як рівень його можливостей забезпечити прибутковий розвиток економіки, у порівнянні з іншими регіонами, шляхом ефективного використання регіональними органами державної влади функцій управління і наявних ресурсів.

Регіон не може бути конкурентоспроможним

абсолютно в усіх сферах економічної діяльності. У зв'язку з цим для регіональних органів значну роль відіграє здатність створити прибуткові види діяльності в тих галузях економіки, у яких у регіона є конкурентні переваги.

Регіональні конкурентні переваги забезпечуються за рахунок конкурентних ресурсів, до яких у сучасних умовах необхідно віднести не тільки й не стільки традиційні економічні ресурси, скільки матеріальні й нематеріальні елементи регіону, що мають ринкову цінність або сприяють підвищенню попиту на інші елементи регіону. Прикладом «нетрадиційних» ресурсів може бути наявність у регіоні потужного науково-освітнього комплексу, самобутніх ремесел, розвиненої транспортної мережі.

Важливим фактором успішності й конкурентоспроможності регіону є тісна співпраця бізнесу і влади. Саме від активності регіональної влади, бізнесової та громадської еліт залежить рівень конкурентоспроможності території. Можна стверджувати, що рівень соціально-економічного розвитку залежить від стану конкурентоспроможності, який, своєю чергою, обумовлений зусиллями регіональних суб'єктів господарювання та влади. Це до певної міри пояснює нерівномірність розвитку регіонів країни.

Висновки. Теорія конкурентоспроможності території проходить період становлення. Порівняльний аналіз підходів до трактування даної категорії показує відсутність їх повноти і єдності, перевагу вивчення окремих аспектів конкурентоспроможності над інтегральними оцінками. Теоретичні й практичні проблеми формування конкурентоспроможності регіонів, незважаючи на їх значущість, різноспрямовані та потребують систематизації і подальших досліджень. Вирішальну роль у забезпеченні конкурентоспроможності регіону відіграють регіональні органи державної влади, які через ефективне використання функцій управління забезпечать розвиток наявних конкурентних переваг відповідного регіону. Основним їх завданням повинно стати виявлення «нетрадиційних» конкурентних переваг та джерел їх виникнення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Смит, А. Исследование о природе и причинах богатства народов : (пер. с англ.) / Адам Смит. – М. : Наука, 1992. – 572 с.
2. Хайек, Ф. Конкуренция как процедура открытия / Ф. Хайек // Мировая экономика и международные отношения. – 1989. – № 12. – С. 16-25.
3. Самуэльсон, П. Экономика : т. 1 / П. Самуэльсон. – М. : Алгон, ВНИИСИ «Машиностроение». – 1994. – 334 с.
4. Ricardo, D. The principles of political economy and

taxation / D. Ricardo. – New York: Cosimo, 2006. – 305 p.
5. Marshall, A. Principles of Economics / A. Marshall. – London: Macmillan and Co., Ltd., 8th edition. – 1920. – 446 p.

6. Милль, Дж. С. Основы политической экономии / Дж. С. Миль. – М., 1980-1981. – 365 с.

7. Антонюк, Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації : монографія / Л. Л. Антонюк. – К. : КНЕУ, 2004. – 275 с.

8. Кругман, Р. Международная экономика : 5-е изд. / Р. Кругман, М. Обстфельд. — СПб. : Питер, 2003. – 832 с.

9. Богомолова, И. П. Анализ формирования категории конкурентоспособность как фактора рыночного превосходства экономических объектов / И. П. Богомолова, Е. В. Хохлов // Маркетинг в России и за рубежом. – 2005. – № 1. – С. 113-119.

10. Фатхутдинов Р. А. Стратегическая конкурентоспособность / Р. А. Фатхутдинов. – М. : Экономика, 2005. – 512 с.

11. Рубин, Ю. Б. Теория и практика предпринимательской конкуренции : учеб. для студ. вузов, 4 изд., перераб. и доп. / Ю. Б. Рубин. – М. : Маркет ДС Корпорейшн, 2004. – 782 с.

12. Кузьмін, О. Є. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства / О. Є. Кузьмін, Н. І. Горбаль. – Львів : Компакт-ЛВ, 2005. – 304 с.

13. Жук, М. В. Регіональна економіка : підручн. / М. В. Жук. – К. : Академія, 2008. – 416 с.

14. Begg, I. Cities and competitiveness / I. Begg // Urban Studies. – 1999. – Vol. 36. – P. 795-809.

15. Селезнев, А. З. Конкурентные позиции и ин-

фраструктура рынка России / А. З. Селезнев. – М. : ЮристЪ, 1999. – 384 с.

16. Сепик, Д. Индикаторы конкурентоспособности регионов: европейский подход / Д. Сепик // Регион: экономика и социология. – 2005. – № 2. – С. 197-205.

17. Бєленький, П. Дослідження проблем конкурентоспроможності / П. Бєленький // Вісник НАН України. – 2007. – № 5. – С. 9-18.

18. Проблеми розвитку транскордонного співробітництва України в умовах розширеного ЄС : монографія / [за ред. д.е.н., проф. Н. Мікули, к.е.н., доц. В. Борщевського, к.е.н. Т. Васильців]. – Львів : Ліра Прес, 2009. – 436 с.

19. Яремко, Л. А. Глобальна конкурентоспроможність регіону: джерела конкурентних переваг / Л. А. Яремко // Регіональна економіка. – 2009. – № 1. – С. 51-58.

20. Прокопович-Павлюк, І. В. Розробка методології побудови багатовекторного критерію оцінки конкурентоспроможності регіону / І. В. Прокопович-Павлюк // Регіональна економіка. – 2009. – № 3. – С. 52-58.

21. Федулова, Л. І. Проблемність регіонів: особливості регіональної політики в умовах нової економіки / Л. І. Федулова, Н. Ю. Буга // Регіональна економіка. – 2008. – № 3. – С. 31-41.

22. Бурдяк, О. В. Конкурентоспроможність регіонів як необхідна передумова зростання конкурентоспроможності [Електронний ресурс] / О. В. Бурдяк. – Режим доступу: <http://intkonf.org/burdyak-ov-konkurentospromozhnist-regioniv-yak-neobhidna-peredumova-zrostannya-konkurentospromozhnosti-krayini>

УДК 332.122:339.137.2

Онищенко Владимир Александрович, доктор економічних наук, професор, ректор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та державного управління Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка. **Ржепішевська Віта Володимирівна**, асистент кафедри менеджменту і маркетингу Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка. **Теоретичні підходи щодо трактування поняття «конкурентоспроможність регіону»**. У статті узагальнено теоретичні засади визначення конкурентоспроможності регіонів. Проаналізовано підходи до трактування даної категорії. Виявлено роль регіональних органів державної влади у забезпеченні конкурентоспроможності регіону через розвиток наявних конкурентних переваг.

Ключові слова: регіон, конкурентоспроможність регіону, конкурентні переваги, ресурси.

УДК 332.122:339.137.2

Онищенко Владимир Александрович, доктор экономических наук, профессор, ректор, заведующий кафедрой финансов, банковского дела и государственного управления Полтавского национального технического университета им. Ю. Кондратюка. **Ржепишевская Вита Владимировна**, ассистент кафедры менеджмента и маркетинга Полтавского национального технического университета им. Ю. Кондратюка. **Теоретические подходы к трактованию понятия «конкурентоспособность региона»**. В статье обобщены теоретические основы определения конкурентоспособности регионов. Проанализированы подходы к трактованию данной категории. Выявлена роль региональных органов государственной власти в обеспечении конкурентоспособности региона через развитие имеющихся конкурентных преимуществ.

Ключевые слова: регион, конкурентоспособность региона, конкурентные преимущества, ресурсы.

UDC 332.122:339.137.2

Onischenko Vladimir Olexandrovich, doctor of economic sciences, professor, manager of department of finances, banking and state administration, rector of the Poltava national technical university the name of Yu. Kondratyuka. **Rzhepishevskaya Vita Volodimirivna**, assistant of department of management and marketing of the Poltava national technical university the name of Yu. Kondratyuka. **Theoretical fittings to for traktovaniyu concepts «competitiveness of region»**. The theoretical principles of determination of regions' competitiveness are generalized in the article. The approaches to interpretation of given category are analysed. The role of regional public authorities in providing of competitiveness of region is found out through development of present competitive advantages.

Keywords: region, competitiveness of region, competitive advantages, resources.

Стаття отримана редакцією 12.03.2010 р.

